

פָּרֶק שְׁבִיעִי

(במחיצה וענינה)

הַרְבֵּה ימצא במדרשות ובאגדות, ויש מהן בגמרא: שיש מן הנביאים מי שיראה השם יתברך מאחרי מחיצות רבות; ומהם, מי שיראהו מאחרי מחיצות מועטות - לפי קרבתם אל השם יתברך ולפי מעלתם בנבואה. עד שאמר: משה רבנו, עליו השלום, ראה השם יתברך מאחרי מחיצה אחת בהירה, כלומר: מזהירה. והוא אמרם: "הסתכל באספקלריא המאירה". ו"אספקלריא" - שם המראה הנעשה מגוף המזהיר כשהם וזכוכית, כמו שהתבאר בסוף כלים.

והפנה בזה הענין מה שאמר לה, והוא שאנחנו בארנו בפרק השני: שהמעלות, מהן - מעלות שכליות, ומהן - מעלות המדות. וכן הפחיתות, מהן - פחיתות שכליות: כסילות ומעוט ההבנה, ודחק התבונה; ומהן - פחיתות המדות: כרב התאוה, והגאון, הרגז, והכעס, והעזות, ואהבת הממון והדומה להן, והן רבות מאד. וכבר זכרנו הסדר בידיעתן בפרק הרביעי. ואלו הפחיתות כלן-הן ומחיצות המבדילות בין האדם ובין השם יתברך. מאמר הנביא מבאר זה: כי אם עונתיכם היו מבדילים בינכם לבין אלהיכם (ישעיה נט ב). יאמר: שעונותינו - והן אלו "הרעות", כמו שזכרנו - הן המחיצות המבדילות בינינו ובינו יתברך.

ודע, שכל נביא לא נתנבא אלא אחר שיהיו לו כל המעלות השכליות, ורב מעלות המדות והחזקות שבהן, והוא אמרם: "אין הנבואה שורה, אלא על חכם, גבור ועשיר". ו"חכם" - הוא כולל כל המעלות השכליות בלי ספק, ו"עשיר" - הוא ממעלות המדות, רצוני לומר: ההסתפקות, מפני שהם קוראים המסתפק - עשיר. והוא אמרם בגדר העשיר: "איזהו עשיר? - השמח בחלקו", רצוני לומר: שישפיק לו במה שהמציא לו זמנו, ולא יקאב במה שלא המציא לו. וכן "גבור" - הוא גם כן במעלות המדות, רצוני לומר: שינהיג כחותיו כפי הדעת והעצה, כמו שבארנו בפרק החמישי, והוא אמרו: "איזהו גבור? - הכובש את יצרו".

ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל מעלות המדות, עד שלא תפחיתהו פחיתות - שהרי שלמה המלך, עליו השלום, העיד עליו הכתוב: בגבעון נראה יי אל שלמה (מלכים א ג ה), ומצינו לו פחיתות מדות, והיא: רב התאוה, בבאור בהרבות נשים, וזה מפעלות תכונת רב התאוה. ואמר מבאר: הלא על אלה חטא שלמה (נחמיה יג כו). וכן דוד המלך, עליו השלום, נביא אמר: לי דבר צור ישאל (שמואל ב כג

ג) - ומצאנו אותו : בעל אכזריות. אף-על-פי שלא שמש בה כי אם בעובדי גלולים ובהריגת הכופרים, והיה רחמן לישראל; אבל בא בבאור ב"דברי הימים", שהשם יתברך לא הרשהו לבנות בית-המקדש, ולא היה ראוי בעיניו לזה לרב מה שהרג. אמר: אתה לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א כב ח). ומצאנו באלהו, זכור לטוב, מדת הרגזנות ואף-על-פי ששמש בה בכופרים ועליהם היה כועס, אבל אמרו החכמים: שהשם יתברך לקחו ואמר לו, שאינו ראוי למשל בבני אדם ולהיות להם לכהן, מי שיש לו קנאה כמו שיש לו - כי מיתם. וכן מצינו בשמואל - שפחד משאול; ובעקב - שפחד מפגישת עשו. אלו המדות וכיוצא בהן - הן מחיצות בין השם יתברך עם הנביאים, עליהם השלום. ומי שיש לו שתי מדות, או שלש מהן בלתי ממצעות - כמו שבארנו בפרק הרביעי - נאמר בו: שראה השם יתברך מאחר שתי מחיצות או שלש.

ולא תרחיק היות חסרון קצת המדות ממעט ממדרגת הנבואה - שאנחנו מצינו קצת פחיתות המדות ומנעו הנבואה לגמרי, כפעס. אמרו: "כל הכועס, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו". והביאו ראיה מאלישע שנסתלקה ממנו הנבואה כפעס - עד שהסיר פעסו, והוא אמרו: ועתה קחו לי מנגן (מלכים ב ג טו).

ובעבור האנחה והדאגה של יעקב אבינו, עליו השלום, כל ימי התאבלו על יוסף - נסתלקה ממנו רוח הקדש, עד שנתבשר בחייו. אמר: ותחי רוח יעקב אביהם (בראשית מה כז). ואמר המתרגם: "ושרת רוח נבואה על יעקב אבוהון". ולשון החכמים: "אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות - אלא מתוך שמחה".

וכאשר ידע משה רבנו, עליו השלום, שלא נשארה לו מחיצה שלא הסיר אותה, וכי נשלמו בו מעלות המדות כלן והמעלות השכליות כלן - בקש להשיג מהות השם יתברך על אמתת מציאותו - אחר שלא נשאר לו מונע - ואמר: הראני נא את כבודך (שמות לג יח). והודיעו השם יתברך: שאי-אפשר לו זה, בהיותו שכל נמצא בחמר, רצונו לומר: מאשר הוא אדם, והוא אמרו: כי לאיראני האדם וחי (שם כ). הנה לא נשארה לו בינו ובין השגת הקדוש ברוך הוא על אמתת מציאותו אלא מחיצה אחת בהירה - והוא השכל האנושי שאינו נבדל. וגמל אליו יתברך חסד בתת לו מן ההשגה - אחר ששאלה - יותר ממה שהיה אצלו קדם שאלתו, והודיעו: שתכלית ההיא אי-אפשר לו, מפני שהוא בעל גשם. וכנה אמתת ההשגה ב"ראית פנים" - כי האדם כשיראה פני חבירו, תהיה אז בנפשו חקוקה צורתו עד שלא יתערב לו עם זולתו, אפלו בשעה שאינו רואה אותו. אבל כשיראה אחריו - אף-על-פי שהוא

מכירו בראיה ההיא - פעמים יספק עליו ויתערב לו עם זולתו. כן השגתו יתברך על האמת - היא: ידיעת השם יתברך מאמתת מציאותו מה שלא ישתתף במציאות ההיא זולתו מן הנמצאות; עד שימצא בנפשו מציאותו חזקה ונבדלת על מה שמצא בנפשו מציאות שאר הנמצאות. ואי אפשר לאדם להשיג זה השיעור מן ההשגה - אלא שהוא, עליו השלום, השיג למטה מזה מעט. והוא אשר כנה ואמר: וראית את אחרי (שמות לג כג). ואני עתיד להשלים זה הענין בספר הנבואה.

וכאשר ידעו חכמים, זכרונם לברכה, ששני המינים האלו מן הפחיתות, רצוני לומר: השכליות והמדות, הם אשר יבדילו בין השם יתברך ובין האדם, ובהן הוא יתרון מעלות הנביאים, אמרו על קצתם במה שראו מחכמתם ומדויתיהם: ראויים הם שתשרה שכינה עליהם כמשה רבנו, עליו השלום. ולא יעלם ממך ענין הדמיון - שהם דמו אותם בו, לא שהשווים אליו חלילה. וכן אמרו על אחרים: כיהושע בן-נון, על הצד אשר זכרנו. וזה ענין אשר כונו לבאר בזה הפרק.